

PELANCONGAN MARITIM DI MALAYSIA: SATU TINJAUAN

*Mohammad Raduan Mohd. Ariff
Rusmawati Mustafa
Amaluddin Bakeri*

PENGENALAN

Kertas ini bertujuan untuk membincangkan tentang pelancongan maritim di Malaysia. Fokus utama perbincangan yang akan diutarakan adalah untuk memaparkan realiti perbezaan yang berlaku di antara aktiviti pelancongan maritim setempat dengan antarabangsa. Bahagian awal penulisan ini akan menjelaskan terlebih dahulu tentang pelancongan maritim di peringkat antarabangsa. Untuk melihat perbezaan aktiviti pelancongan maritim, perbincangan seterusnya akan mengupas aktiviti pelancongan maritim di Malaysia khususnya pelancongan maritim yang berteraskan pulau. Ini kerana pelancongan maritim di pulau merupakan aktiviti yang paling popular dilakukan oleh pelancong-pelancong di Malaysia.

Pelancongan terdiri daripada pelbagai jenis yang meliputi semua aktiviti sama ada di darat atau di air. Perkembangan sektor pelancongan yang pesat pada hari ini telah membawa kepada lahirnya beberapa bidang pelancongan berdasarkan teras tertentu. Antaranya ialah bidang pelancongan yang berteraskan *nature-tourism*, *heritage-tourism*, *sport-tourism*, *adventure-tourism*, *agro-tourism* dan *eco-tourism*. Seiring dengan keinginan manusia untuk menerokai lebih jauh lagi tentang keunikan dan keajaiban alam laut, satu bidang pelancongan yang menjadi tumpuan pada masa kini adalah 'pelancongan maritim' (*marine tourism*) khususnya di rantau Asia Tenggara.

Dewasa ini, pemerintah negara-negara di rantau Asia Tenggara khususnya Asia Tenggara Kepulauan mula melihat aspek fizikal negara masing-masing yang dikelilingi oleh laut-laut utama, selat-selat serta ribuan pulau yang indah berpotensi untuk dibangunkan sebagai destinasi pelancongan maritim. Sebelum membincangkan aktiviti pelancongan maritim dengan lebih mendalam, terlebih dahulu kertas ini akan menjelaskan tentang definisi pelancongan dan pelancongan maritim.

DEFINISI PELANCONGAN

Kebelakangan ini isu tentang pelancongan telah mendapat perhatian oleh pelbagai pihak, bagaimanapun ternyata bahawa pengkaji-pengkaji yang menulis tentang pelancongan telah menghurai dan menggambarkan fenomena yang tidak serupa. Lanjutan daripada itu, timbul kesukaran untuk memberikan satu definisi yang tepat tentang pelancongan. Ini kerana dalam pengkajian mengenai bidang

pelancongan, terdapat beberapa istilah berkaitan yang perlu difahami secara mendalam.

Pelancongan dapat dikategorikan kepada tiga jenis iaitu *Domestic Tourism*, *Inbound Tourism* dan *Outbound Tourism*. *Domestic Tourism* atau dengan kata lain 'pelancongan tempatan' merupakan aktiviti pelancongan yang melibatkan pergerakan keluar penduduk sesebuah negara untuk melawat negara mereka sendiri. Misalnya, penduduk di Kuala Lumpur pergi melancong ke Pulau Perhentian di negeri Terengganu.

Manakala *Inbound Tourism* atau dengan kata lain 'pelancongan asing' merupakan aktiviti pelancongan yang melibatkan pergerakan keluar di kalangan *non-residents* untuk melawat negara luar. Misalnya, penduduk dari Australia melancong ke destinasi-destinasi tertentu di Malaysia.

Sementara itu, *Outbound Tourism* merupakan pergerakan keluar penduduk sesebuah negara yang melawat sesebuah negara lain. Misalnya, penduduk Malaysia keluar untuk melancong ke London.

Sehingga ke hari ini masih tidak terdapat satu definisi yang tepat bagi istilah pelancongan. Namun begitu, definisi pelancongan yang sering dan biasa digunakan adalah aktiviti yang melibatkan pergerakan manusia ke destinasi luar dari tempatnya dalam tempoh-tempoh tertentu. Menurut Alister Mathieson dan Geoffery Wall:

*"Pelancongan ialah gerakan sementara oleh manusia ke destinasi lain di luar tempat kerja dan tempat tinggalnya yang biasa, kegiatan yang mereka lakukan selama tinggal di destinasi tersebut, dan kemudahan yang disediakan untuk memenuhi keperluan mereka."*¹

Dengan kata lain, istilah pelancongan akan melibatkan beberapa kriteria asas seperti tujuan perjalanan, jenis pengangkutan yang digunakan, lama tinggal di kawasan tujuan dan jarak perjalanan.

Walaupun definisi pelancongan melibatkan kriteria-kriteria berikut, tetapi masih terdapat perbezaan di antara 'pelancongan' dan 'perjalanan'. Ini kerana, 'perjalanan' juga akan melibatkan kriteria asas seperti tujuan perjalanan, jenis pengangkutan yang digunakan, lama tinggal di kawasan tujuan dan jarak perjalanan. Oleh yang demikian ada sesetengah pendapat yang mendakwa bahawa pelancongan akan melibatkan perjalanan tetapi tidak semua perjalanan akan melibatkan pelancongan. Menurut Mohd. Nizam Basiron dari Institut Maritim Malaysia (MIMA):

".... all tourism involves or includes travel, but not all travel is tourism".²

Sementara itu, definisi antara golongan yang dikenali sebagai 'pelancong' (*tourist*), 'pelawat' (*visitor*), atau 'pengembara' (*excursionists*) juga mempunyai

perbezaan kerana dari segi terminologi, setiap kategori ini mempunyai definisi tersendiri. Mengikut definisi Bahagian Penyelidikan di bawah Kementerian Kebudayaan, Kesenian dan Pelancongan Malaysia, 'pelancong' adalah:

*"A temporary visitor staying for at least one night but not more than one year in a country visited and whose main purpose of visit could be classified as leisure, business, VFR or attending conferences and meetings, other than the exercise of an activity remunerated from within the country visited."*³

Manakala 'pelawat' pula adalah:

*"Any person visiting a country than his own usual place of residence for a period not exceeding one year and for any reason other than following an occupation remunerated from within the country visited."*⁴

Definisi di atas secara langsung meliputi dua kategori 'pelawat'. Pertama, pelancong yang berupa pelawat sementara dan tinggal sekurang-kurangnya 24 jam (*stayover-overnight*) di negeri yang dilawati itu dan tujuan perjalanan tersebut ialah bersenang-lenang yang meliputi perkara-perkara seperti berekreasi, bercuti, kesihatan, pelajaran, agama dan sukan; dan urusan perniagaan, keluarga, perwakilan serta mesyuarat. Kedua, pesiar yang berupa pelawat sementara yang tinggal tidak sampai 24 jam (*day trippers-excursionists*) di negeri yang dikunjungi itu, termasuk pelawat yang tiba dengan kapal pesiar.⁵

Manakala 'pengembara' adalah:

*"A temporary visitor staying less than 24 hours without an overnight stay in a country other than his usual place of residence and whose main purpose of visit is other than the exercise of an activity remunerated from within the country visited."*⁶

Keadaan untuk mendefinisikan pelancongan menjadi bertambah sulit apabila seseorang pelancong itu mempunyai pelbagai tujuan (*multi-purpose*). Misalnya, seorang pekerja yang pergi menjalankan 'kerja luar' (*out station*) dalam pada masa yang sama bertujuan untuk bersiar-siar. Sebagai contoh, seseorang yang menghadiri seminar di sesuatu destinasi pada waktu-waktu tertentu, selepas waktu seminar merupakan acara bebas yang membolehkan seseorang peserta mengunjungi destinasi-destinasi menarik atau membeli belah di kedai-kedai yang terdapat di sekitar destinasi berkenaan.

Hal yang sama turut dialami dalam usaha untuk menilai setiap motivasi pelancong khususnya pelancong yang mempunyai pelbagai tujuan. Ini kerana motivasi pelancong adalah sangat berbeza dan mungkin tidak dapat dibandingkan

di antara satu sama lain. Alister Mathieson dan Geoffery Wall menjelaskan:

“...*umumnya motivasi pelancong terdiri daripada empat kategori iaitu motivasi jasmani, motivasi budaya, motivasi peribadi dan motivasi status dan prestasi.*”⁷

Jadual 1 menunjukkan pelbagai motivasi pelancong atau sebab-sebab yang mendorong seseorang untuk pergi melancong. Sungguhpun demikian motivasi pelancong sebenarnya jauh lebih kompleks daripada yang tersenarai dalam Jadual 1 tersebut. Kerumitan ini disebabkan motivasi pelancong akan berubah mengikut keadaan semasa atau arus kehidupan manusia.

Kerumitan ini jelas kelihatan apabila didapati tujuan sesuatu pergerakan manusia pada masa dahulu lebih mudah untuk dikenal pasti, kerana hanya meliputi sebab-sebab seperti usaha mencari makanan, air, perlindungan, sebab ekonomi dan perluasan daerah serta ibadat keagamaan. Sedangkan tujuan pergerakan atau motivasi pelancong pada hari ini lebih berdasarkan kepada tindakan pergi melancong untuk bersenang-lenang tetapi pada masa yang sama akan melibatkan sebab-sebab lain. Kemungkinan besar sebab-sebab tambahan itu terdiri daripada faktor-faktor seperti tekanan, tarikan, mengunjungi sahabat dan sanak saudara, untuk bermain atau menonton pertandingan sukan dan lain-lain.⁸

DEFINISI PELANCONGAN MARITIM

Pelancongan maritim merupakan salah satu jenis pelancongan yang popular pada masa kini. Pelancongan maritim adalah satu pemangkin penting yang mencetuskan perkembangan pesat kepada industri pelancongan secara keseluruhannya.⁹ Dalam usaha mendefinisikan pelancongan maritim, masalah yang sama juga turut dialami untuk memberi satu definisi yang tepat tentang maksud pelancongan maritim (*Marine tourism*).

Kebanyakan penulis berpendapat bahawa pelancongan maritim adalah aktiviti pelancongan yang berdasarkan alam semulajadi seperti *snokerlling*, *scuba diving*, peluncuran, memancing ikan, pelayaran, berkayak dan lain-lain. Hal ini memperlihatkan bahawa pelancongan maritim telah didefinisikan sepenuhnya sebagai ‘pelancongan alam semulajadi’. Bagaimanapun definisi ini tidak memberikan satu pengertian yang tepat tentang pelancongan maritim. Misalnya pelancongan maritim yang menggunakan kapal-kapal pesiaran untuk membawa ribuan penumpang ke destinasi-destinasi tertentu. Ia hanya melibatkan alam semulajadi yang sedikit sahaja. Ini kerana sebahagian besar aktiviti pelancongan maritim dilakukan di atas kapal pesiaran seperti mandi dan berenang, bersukan, majlis makan dan minum, tarian, nyanyian dan lain-lain.

Jika diberi satu definisi yang longgar mengenai pelancongan maritim, ia akan melibatkan segala aktiviti yang boleh dijalankan di kawasan laut seperti aktiviti perikanan komersial, perlombongan laut, perkapalan dan pelabuhan. Sedangkan

Jadual 1: Motivasi Pelancong

Kategori Motivasi	Motivasi
Motivasi Jasmani	Menyegarkan tubuh badan dan fikiran; kerana sebab-sebab kesihatan (iaitu dinasihatkan oleh doktor atau pun dilakukan secara sukarela). Untuk turut serta dalam sukan. Bersenang-senang, berseronok-seronok, bergembira, romen dan penghiburan, untuk membeli-belah.
Motivasi Budaya	Kerana ingin tahu tentang negeri, bangsa dan tempat asing. Minat terhadap seni, muzik, seni bina, cerita rakyat. Minat terhadap tempat bersejarah (tinggalan, monumen, rumah ibadat). Mengalami acara antarabangsa dan kebangsaan yang tertentu, misalnya sukan Olimpik, Oktoberfest.
Motivasi Peribadi	Mengunjungi sanak saudara dan sahabat handai. Menemui orang baru dan mencari sahabat batu. Mencari pengalaman baru dan yang berlainan dalam persekitara yang berlainan. Melepaskan diri daripada persekitaran sosial sendiri yang abadi (yakni hasrat untuk mencari perubahan). Perasaan ghairah peribadi untuk pergi melancong; mengunjungi tempat-tempat dan orang kerana sebab-sebab rohaniah (misalnya berziarah ke tempat suci). Melancong kerana melancong semata-mata.
Motivasi Status dan Prestasi	Kerana kegemaran. Melanjutkan pelajaran atau mencari ilmu. Mencari kontak pemiagaan dan cita-cita profesional; Persidangan dan mesyuarat. Meningkatkan ego dan menurut nafsu; Fesyen, yakni 'mengikut aliran zaman'

Nota: Sesetengah motivasi di atas tidak dapat dibezakan secara empirik daripada kumpulan yang lainnya dan tidak ditunjukkan oleh pelancong. Misalnya, memanglah diketahui bahawa pergi melancong itu suatu fesyen dan dilakukan kerana 'nilai kebangga diri' yang ditimbulkannya.

Sumber: Alister Mathieson dan Geoffery Wall (edit), *Pelancongan : Impak Ekonomi, Fizikal dan Sosial*, terjemahan Abdul Kadir Hj. Din, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur, 1991, hlm.33.

kesemua aktiviti ini tidak termasuk dalam komponen atau aktiviti yang dijalankan oleh pelancongan maritim walaupun beroperasi di kawasan laut.

Oleh itu, definisi pelancongan maritim tidak boleh diberikan satu definisi yang terlalu ketat (*too strictly*) atau terlalu longgar (*too liberally*) seperti mana yang telah diterangkan oleh Mark Orams dalam bukunya, **Marine Tourism, Development, Impact and Management**. Menurut beliau, pelancongan maritim dapat didefinisikan sebagai:

“ Marine tourism includes those recreational activities that involve travel away from one’s place of residence and which have as their host or focus the marine environment (where the marine environment is defined as those waters which are saline and tide-affected). ”¹⁰

Dari segi biologi maritim, perkataan maritim hanya merujuk kepada kehidupan perairan air masin dan tidak termasuk persekitaran kehidupan air tawar. Justeru itu, Mark Orams menegaskan bahawa pelancongan maritim melibatkan aktiviti menikmati kehidupan alam marin. Oleh yang demikian aktiviti pelancongan maritim akan menggunakan kapal layar atau bot yang diperbuat daripada kaca di bahagian bawahnya untuk membolehkan penumpang melihat hidupan alam marin seperti ikan paus, ikan lumba-lumba dan sebagainya.

Kesukaran untuk memberi satu definisi yang tepat tentang pelancongan maritim turut diakui oleh Mohd. Nizam:

“The problem of definition arises because there is no precise definition of tourism – it includes the concept of travel, and hospitality while excluding non-leisure related travel. ”¹¹

Walaubagaimana pun, menurut beliau pelancongan maritim adalah:

“A temporary short-term movement of people to destinations outside their normal environment and activities within a marine setting. ”¹²

Berdasarkan beberapa definisi di atas, dapat dibuat satu rumusan bahawa pelancongan maritim merupakan pergerakan manusia keluar dari tempat tinggal untuk melakukan aktiviti-aktiviti lain daripada kebiasaannya dan aktiviti tersebut dilakukan di persekitaran marin. Memandangkan tidak terdapat kategori yang jelas dari segi komponen yang termasuk dalam pelancongan maritim, maka ia boleh disifatkan sebagai sebarang aktiviti yang berkaitan dengan laut dan pesisir pantai. Misalnya, aktiviti sukan air dan pantai, mandi dan berenang serta pelayaran kapal-kapal mewah. Pada masa yang sama turut melibatkan sektor atau industri sampingan lain seperti sektor pengangkutan, penginapan, makanan, perkhidmatan agensi

pelancongan, industri kraftangan dan lain-lain.

Mohd. Nizam menjelaskan lagi, secara keseluruhannya pelancongan maritim dapat dibahagikan kepada dua kategori utama iaitu Industri Kapal Pesiaran (*Cruise Industry*) dan Industri Pelancongan Pulau (*Island Tourism*).¹³

INDUSTRI KAPAL PESIARAN (*CRUISE INDUSTRY*)

Industri kapal pesiaran dikatakan bermula di negara Barat dan telah menjalankan operasi secara komersial pada tahun 1844. Pada masa itu, tiga buah syarikat kapal pesiaran iaitu *Carnival*, *Royal* dan *Peninsula & Oriental Steam (P&O)* telah menjadi perintis dan mendominasi industri ini secara keseluruhannya. Bagaimanapun, syarikat kapal pesiaran pertama yang mula melakukan aktiviti pelayaran adalah syarikat *P&O*. Buat pertama kali, syarikat *P&O* telah mengendalikan pelayarannya yang bermula dari Britain menuju ke Sepanyol, Portugal, China dan seterusnya ke rantau Asia Tenggara termasuklah ke Singapura dan Malaysia.¹⁴

Caribbean merupakan satu destinasi yang popular di dunia bagi aktiviti pelayaran kapal pesiaran. Manakala negara yang mempunyai pasaran kapal pesiar terbesar di dunia adalah Amerika Syarikat, di mana pelabuhan Miami merupakan pelabuhan kapal pesiaran terbesar dunia yang menyediakan perkhidmatan utama kepada Caribbean. Selain Caribbean, Bahamas juga sangat terkenal sebagai pelabuhan persinggahan bagi kapal-kapal pesiaran yang mencatatkan kira-kira 1.8 juta orang penumpang pada tahun 1994.¹⁵ Di samping itu beberapa destinasi lain yang menjadi laluan terkenal bagi kapal-kapal pesiaran adalah Laut Mediterranean, Laut Pasifik, Laut Alaska, Laut Afrika Utara dan Laut China Selatan. Kapal-kapal pesiaran akan melakukan aktiviti pelayaran di destinasi-destinasi yang berbeza pada setiap masa bergantung kepada perubahan keadaan cuaca.

Bagi kebanyakan negara di rantau Asia Tenggara kecuali Singapura, industri kapal pesiaran masih di tahap awal. Kejayaan Singapura mendominasi industri ini disebabkan oleh kemampuannya mewujudkan sebuah pusat kapal pesiaran yang dikenali sebagai *Singapore Cruise Centre*. Pusat ini terdiri daripada tiga buah terminal utama iaitu *International Passenger Terminal (IPT)*, *Regional Ferry Terminal (RFT)* dan *Domestic Ferry Terminal (DFT)*. Antara perkhidmatan yang ditawarkan oleh pusat ini termasuklah *pilotage*, *towage*, *ship handling*, *water supply*, *garbage collection* dan pembaik pulih kapal yang bertaraf antarabangsa.¹⁶ *Cruise Marketing Division* telah dipertanggungjawabkan untuk menjalankan usaha-usaha mempromosi industri kapal pesiaran di Singapura. Dalam masa yang sama, badan ini juga bertujuan untuk memastikan peningkatan dalam jumlah ketibaan para pelancong di samping mengembangkan industri kapal pesiaran Singapura ke destinasi-destinasi lain di rantau Asia Tenggara.

Peneraju utama dalam industri kapal pesiaran di Singapura ialah *Star Cruise* yang beroperasi di rantau Asia Pasifik dengan 12 buah kapal. Kapal-kapal ini telah mengadakan persinggahan di pelabuhan-pelabuhan utama seperti Pelabuhan Klang

di Malaysia, Phuket dan Bangkok di Thailand, Kobe dan Fukuoka di Jepun, Fusan di China, Taipei dan Hong Kong. Selain itu, *Star Cruise* telah meluaskan operasinya dengan mengadakan pelayaran-pelayaran ke Amerika Utara, Eropah dan Australia.

INDUSTRI PELANCONGAN PULAU (*ISLAND TOURISM*)

Pada masa kini, pulau merupakan satu destinasi yang digemari untuk beriadah dan menikmati keindahan alam semula jadi. Industri pelancongan pulau telah memberi sumbangan penting kepada ekonomi negara-negara yang menjalankan aktiviti tersebut. Misalnya industri pelancongan pulau di Bermuda, telah berjaya menyumbangkan sebanyak 25 peratus kepada Keluaran Negara Kasar (KNK).¹⁷ Sementara itu, Caribbean pada tahun 1992 telah menerima lebih daripada 12 juta ketibaan pelancong dari seluruh dunia bagi kategori pelancongan pulau.¹⁸ Angka ini memperlihatkan Caribbean bukan sahaja berjaya dalam industri kapal pesiaran tetapi juga melalui industri pelancongan pulau.

Bagi rantau Asia Tenggara, negara-negara seperti Thailand, Indonesia dan Malaysia mempunyai potensi yang tinggi dalam usaha untuk membangunkan sektor pelancongan pulau. Satu aset penting yang memungkinkan pembangunan pelancongan pulau di negara-negara di atas adalah keindahan alam semula jadinya yang menarik seperti pulau, laut dan pantai. Keindahan alam semula jadi di Thailand, Indonesia dan Malaysia telah berjaya menarik kedatangan pelancong di peringkat tempatan dan antarabangsa untuk melakukan aktiviti seperti *scuba diving*, *snokerlling*, *surfing*, *windsurfing* dan *yachting*.

Pulau Phuket merupakan destinasi pelancongan pulau yang terkenal di Thailand. Antara destinasi menarik yang terdapat di sekitar Pulau Phuket termasuklah Pantai Barat Phuket, Racha Yai, Racha Noi, Pulau Similan, Shark Point dan Koh Dok Mai, Phi Phi Islands dan lain-lain. Setiap destinasi pelancongan maritim di atas mempunyai daya tarikannya yang tersendiri. Misalnya di Pantai Barat Phuket sangat terkenal dengan aktiviti *scuba diving* kerana dasar lautnya kaya dengan pelbagai spesis batu karang yang berwarna-warni dan hidupan laut yang unik. Begitu juga di Racha Yai, bukan sahaja sesuai untuk *scuba diving* malah aktiviti *snokerlling*, dan pantainya yang bersih menjadi tempat penyembelut. Dengan segala keindahan yang terdapat di sekitar Pulau Phuket telah menjadikannya sebagai simbol pelancongan maritim di Thailand.

Di Indonesia, Pulau Bali merupakan destinasi pelancongan pulau yang terkenal di dunia. Ia juga menjadi simbol pelancongan pulau di Indonesia. Pulau Bali terkenal sebagai destinasi pelancongan pulau yang mempunyai dua tarikan utama iaitu keindahan alam semula jadi dan budaya hidup masyarakatnya. Keindahan alam semulajadi di Pulau Bali dapat dinikmati di Pantai Sanur, Pantai Kuta, Pantai Nusa Dua dan Pulau Menjangan. Kesemua destinasi tersebut sangat sesuai untuk melakukan aktiviti berenang, *scuba diving*, *snorkelling*, *surfing*, *yachting* dan sebagainya. Manakala budaya hidup masyarakat di Bali yang majoritinya beragama Hindu dapat dilihat melalui kesenian seperti tarian dan

nyayian, kraftangan seperti ukiran-ukiran kayu yang unik, senibina seperti kuil-kuil Hindu dan bangunan-bangunan serta makanan dan pakaian masyarakat setempat. Tempat-tempat menarik untuk melihat budaya hidup masyarakat Bali terletak di Denpasar, Tampak Siring, Besakih, Bangli, Batuan, Celuk, Mas, Ubud, dan Peliatan.

Di Malaysia, kawasan pelancongan pulau yang terkenal ialah Pulau Langkawi. Daya tarikan yang terdapat di Pulau Langkawi dapat dibahagikan kepada lima kategori atau dengan singkatannya 5S iaitu *Sun and sand*, *Sea and water sports*, *Shopping*, *Sightseeing* dan *Sailing/cruising*. Dalam usaha mewujudkan Pulau Langkawi sebagai destinasi membeli-belah, kerajaan telah menjadikan Pulau Langkawi sebagai sebuah pelabuhan bebas cukai. Pengiktirafan Pulau Langkawi sebagai pelabuhan bebas cukai telah memberi keistimewaan kepada para pelancong yang datang untuk membeli-belah. Setiap barangan yang dibeli bukan sahaja tidak dicukai malah secara bandingan harganya lebih murah dan terjamin dari segi kualitinya. Keunikan, keindahan dan keistimewaan yang terdapat di Pulau Langkawi menjadikannya sebagai simbol pelancongan pulau di Malaysia.

AKTIVITI-AKTIVITI PELANCONGAN MARITIM ANTARABANGSA

Sebelum melihat kepada aktiviti-aktiviti pelancongan maritim di Malaysia secara mendalam, terlebih dahulu perbincangan akan menyentuh kepada aktiviti pelancongan maritim antarabangsa mengikut kategori pelancongan maritim iaitu kapal pesiaran dan aktiviti pelancongan maritim di pulau.

AKTIVITI PELANCONGAN MARITIM KAPAL PESIARAN

Aktiviti pelancongan maritim kapal pesiaran melibatkan pengalaman belayar, menikmati keindahan alam semulajadi laut dan aktiviti-aktiviti yang disediakan di atas kapal oleh pihak penganjur. Aktiviti-aktiviti yang dilakukan di atas kapal akan disesuaikan mengikut peringkat umur peserta dari kanak-kanak hingga dewasa dan mengikut kelas-kelas tertentu. Antara kemudahan-kemudahan pelancongan yang disediakan di atas kapal pesiaran termasuklah tempat menjamu selera dengan pelbagai juadah mengikut negara (*cuisine*), kolam renang, tempat permainan sukan, pusat latihan senaman (*gym*), pusat kesihatan (*health care*) dan spa, pusat hiburan (*night club*), pusat perkhidmatan maklumat (*ciber café*), tempat beristirehat, pusat mengambil gambar, pusat perjudian, bilik-bilik untuk mengendalikan seminar dan mesyuarat, pusat penjagaan kanak-kanak dan sebagainya. Dengan pelbagai kemudahan yang disediakan, pakej percutian di atas kapal pesiaran menjanjikan sesuatu pengalaman baru yang amat menyeronokkan.

Pelancongan melalui kapal pesiaran mempunyai pengurusan pengendalian yang sistematik. Pakej percutian yang disediakan adalah mengikut jadual perjalanan, destinasi dan harga yang telah ditetapkan oleh pihak penganjur. Bagaimanapun pelancong mempunyai kebebasan untuk memilih pakej pelancongan yang telah

disediakan dengan bilangan hari penginapan tertentu, misalnya tiga hari dua malam. Walau pun dengan menggunakan sistem pakej, para pelancong bebas untuk memilih destinasi mana yang ingin dikunjungi. Bayaran akan dibuat sekali gus sama ada untuk penginapan, makanan (sarapan, tengahari dan malam) dan penglibatan dalam pelbagai aktiviti yang akan dijalankan. Kebiasaannya pelancongan dengan kapal pesiaran akan dilakukan secara berkumpulan atau pasangan dan jarang sekali secara individu. Semua aktiviti yang akan dijalankan sepanjang pelayaran dirancangkan oleh pihak penganjur dan dikendalikan oleh pengurus-pengurus profesional.

Perancangan yang sistematik menjadikan aktiviti kapal pesiaran merupakan pelancongan maritim secara profesional yang menggambarkan kapal pesiaran sebagai bandar terapung (*floating cities*) yang sentiasa 'hidup' sepanjang hari terutamanya pada waktu malam. Walau pun pengisian aktiviti telah dirancang, terdapat sedikit kebebasan kepada para penumpang untuk melakukan aktiviti sendiri. Misalnya menikmati keseronokan pelayaran di waktu malam di samping melihat keindahan alam sekeliling terutamanya kepada mereka yang tidak begitu gemar melibatkan diri dengan aktiviti-aktiviti malam yang lebih kepada *life party*.

Di samping aktiviti yang akan dijalankan, pelancongan maritim dengan kapal pesiaran juga menyediakan aktiviti *out door shopping* yang biasanya akan dilakukan ketika singgah di destinasi-destinasi tertentu. Kesempatan membeli-belah turut membolehkan para pelancong menikmati keindahan alam semulajadi di destinasi yang disinggahi. Misalnya *Star Cruise* dari Singapura akan singgah di Pulau Langkawi untuk membeli belah dan singgah di Pulau Redang serta Pulau Perhentian untuk menikmati keindahan alam.

Aktiviti di atas kapal pesiaran mewah yang biasa dilakukan oleh pelancong ialah mandi dan berenang di kolam-kolam renang yang telah disediakan. Kemudahan kolam renang yang disediakan meliputi dua kategori iaitu kolam renang dewasa dan kanak-kanak. Bagi memudahkan para pelancong melakukan aktiviti ini, pelbagai kemudahan berkaitan turut disediakan. Antaranya termasuklah tempat persalinan, penyediaan tuala mandi dan tempat sewaan peralatan renang seperti boya dan pakaian mandi. Selain itu, di tepi kolam renang disediakan kemudahan kerusi dan meja berpayung yang digunakan untuk pelancong bersantai sambil menikmati hidangan ringan yang boleh dipesan melalui pelayan yang bertugas.

Kemudahan lain yang disediakan oleh pihak penganjur adalah sukan dan riadah. Antaranya termasuklah kemudahan bermain golf, bola sepak, bola tampar, badminton, squash dan lain-lain lagi. Bagi mereka yang tidak begitu gemar dengan aktiviti sukan, boleh melakukan aktiviti senaman di pusat-pusat latihan atau *gym* yang menyediakan pelbagai peralatan senaman. Dalam pada itu, untuk aktiviti yang lebih merehatkan badan dan mendapatkan ketenangan fikiran, para pelancong boleh mengunjungi pusat kesihatan (*health care*) dan spa yang menyediakan perawatan aromaterapi, urutan, mandi wap dan sebagainya.

Bagi golongan yang minat membaca dan tidak menggemari aktiviti-aktiviti yang berbentuk '*social life*', terdapat kemudahan bilik bacaan. Di perpustakaan turut disediakan kemudahan alat pandang dengar seperti radio dan televisyen yang

mbolehkan para pelancong mengikuti perkembangan berita dunia semasa. Selain itu, di perpustakaan turut menyediakan bilik komputer yang mempunyai kemudahan internet.

Kemudahan di pusat penjagaan kanak-kanak turut disediakan oleh pihak penganjur. Selain kemudahan mendidik seperti kerusi dan meja untuk kanak-kanak menulis dan membaca, *play ground* disediakan untuk kanak-kanak bermain.

Pada waktu malam, aktiviti makan malam (*dinner*) merupakan acara yang paling menarik. Majlis makan malam akan diiringi dengan pelbagai alunan muzik dan persembahan pentas seperti nyayian dan tarian kebudayaan (*culture show*). Kebiasaannya perkhidmatan menari sehingga ke pagi turut ditawarkan dengan diiringi oleh *live band*. Jadual yang sama juga ditetapkan kepada aktiviti nyayian karaoke yang dilakukan di pusat-pusat karaoke.

Satu lagi aktiviti yang menjadi kemestian di atas kapal pesiaran ialah permainan judi (*gamble games*). Aktiviti ini dilakukan di pusat-pusat judi yang disediakan, antaranya termasuklah *Casino* yang menawarkan permainan *Black-jack, Roulette, Jackpot* dan lain-lain. Selain daripada aktiviti permainan judi, terdapat juga tempat-tempat yang menyediakan kemudahan bagi permainan seperti snooker, bowling, catur, *video games* dan sebagainya. Pusat-pusat snooker, catur, bowling dan *video games* kebiasaannya menjadi tumpuan golongan dewasa dan remaja, manakala golongan kanak-kanak lebih gemar kepada aktiviti permainan *video games* sahaja.

AKTIVITI PELANCONGAN MARITIM DI PULAU

Aktiviti pelancongan maritim di pulau lebih meluas kerana ia melibatkan alam semula jadi secara langsung. Mandi laut dan berenang merupakan aktiviti yang paling diminati oleh setiap pelancong yang bercuti di pulau-pulau perangan. Majoriti pelancong di peringkat antarabangsa mempunyai kemahiran yang tinggi dalam aktiviti berenang, bukan sahaja di kalangan orang-orang dewasa tetapi juga kanak-kanak. Keadaan ini memberikan satu kelebihan kepada mereka untuk melakukan pelbagai aktiviti yang lain seperti *scuba diving, snorkelling, surfing, sailing* dan sebagainya.

Satu aktiviti yang begitu sinonim dengan pelancongan maritim ialah menyelam atau lebih popular dengan nama *Scuba (self-contained underwater breathing apparatus) Diving*¹⁹. Tujuan utama melakukan aktiviti *scuba diving* adalah untuk melihat dan meneroka kehidupan di alam marin terutamanya spesies-spesies batu karang.²⁰ Batu karang merupakan satu ekosistem paling produktif di dunia dan menjadi tumpuan pelbagai spesies ikan serta kehidupan laut yang menjadi daya tarikan para penyelam. Aktiviti *scuba diving* dilakukan di perairan berkedalaman kira-kira 120 kaki dari aras laut. Semasa menjalankan *scuba diving* penyelam-penyelam menggunakan alat tambahan seperti *dive suit, oxygen tank, flippers, snorkel, mask, regulator* dan *weigh belt*.

Aktiviti *snorkelling* juga merupakan satu lagi aktiviti pelancongan pulau

yang sering dilakukan oleh pelancong antarabangsa. *Snokerlling* tidak memerlukan peralatan tambahan yang banyak dan tidak memerlukan kemahiran yang tinggi. Peralatan tambahan yang digunakan untuk aktiviti ini ialah *mask snorkel* dan kaki itik. Lokasi yang sesuai bagi melakukan aktiviti ini ialah di kawasan-kawasan laut yang tidak dalam dan mempunyai batu karang yang terdapat di perairan cetek. Melalui aktiviti ini, para pelancong tidak perlu menyelam ke dasar laut untuk melihat spesies batu karang dan pelbagai hidupan laut yang lain.

Mengelilingi pulau dengan bot atau *inbound island* merupakan satu aktiviti pelancongan maritim yang menarik. Kos yang diperlukan untuk melakukan aktiviti ini agak tinggi kerana kebiasaannya dibayar secara *cater* bagi satu bot termasuk seorang juru pandu yang telah mahir dan menguasai selok belok keadaan di sekitar pulau pelancongan. Kebiasaannya setiap resort atau chalet yang mengadakan perkhidmatan untuk aktiviti *inbound island* akan menyediakan pelbagai kategori bot mengikut kemampuan pelancong. Mengelilingi pulau dengan bot membolehkan para pelancong melihat keindahan pulau-pulau lain yang berada di sekitar pulau pelancongan. Aktiviti *inbound island* turut mengadakan persinggahan di pulau-pulau berdekatan terutamanya pulau yang dihuni oleh komuniti maritim. Peluang ini digunakan sepenuhnya oleh para pelancong untuk melihat kehidupan komuniti tersebut dan membeli-belah produk-produk tempatan seperti kraftangan, pakaian dan makanan.

Aktiviti pelancongan maritim yang mula mendapat sambutan ramai pada masa kini ialah sukan air. Aktiviti sukan air dapat dibahagikan kepada dua kategori. Pertama, kategori yang memerlukan kemahiran tinggi dan mempunyai kelab-kelab tersendiri seperti *Yacht Club*, *Surfing Club*, *Power Boat Club* dan *Kite Club*. Sukan air dari kategori ini tidak boleh dilakukan oleh semua orang tetapi dilakukan oleh ahli-ahli kelab sahaja. Kedua, kategori yang melibatkan acara sukan air secara berkumpulan dan tidak memerlukan kemahiran tinggi. Misalnya, aktiviti berkayak, *jet ski*, *water scooter*, bola sepak pantai, bola tampar pantai dan lain-lain. Aktiviti-aktiviti ini boleh dilakukan oleh pelancong-pelancong tanpa perlu menjadi ahli kelab.

Aktiviti sukan air yang dilakukan oleh para pelancong bergantung kepada keadaan fizikal dan ciri-ciri alam semulajadi sesebuah pulau. Misalnya aktiviti *windsurfing*, *surfing* dan *yachting* dijalankan di kawasan yang mempunyai ombak dan tiupan angin yang kuat. Dalam pada itu, aktiviti berkayak, *jet ski* dan *water scooter* dijalankan di kawasan perairan yang tenang. Pada masa kini, terdapat jenis-jenis aktiviti sukan air yang mendapat pengiktirafan di peringkat antarabangsa dan telah dipertandingkan dalam Sukan Olimpik antaranya termasuklah aktiviti *surfing*, *yachting* dan berkayak.

Selain aktiviti di atas, *sport fishing* juga mendapat sambutan yang memberangsangkan daripada pelancong-pelancong di pulau. Aktiviti ini dilakukan bukan bertujuan untuk mendapatkan bilangan ikan yang banyak atau spesies ikan tertentu tetapi semata-mata untuk mendapatkan cabaran, pengalaman dan keseronokan. Dalam pada itu, aktiviti *sport fishing* dapat memberikan ketenangan

jiwa kepada pelancong melalui pengamatan keindahan alam semula jadi. Ini kerana lokasi memancing terletak di kawasan yang sunyi dan mempunyai pemandangan yang menarik. Satu ciri yang jelas di kalangan pelancong asing ketika melakukan aktiviti *sport fishing* ialah, mereka cuba mendapatkan seberapa banyak pengalaman dan pengetahuan tentang alam laut.

Aktiviti *sport fishing* boleh dilakukan sama ada melalui perkhidmatan yang disediakan oleh pihak pengusaha tempat-tempat penginapan atau kelab-kelab memancing tertentu. Perkhidmatan *sport fishing* yang disediakan oleh pihak pengusaha tempat-tempat penginapan, ia dijalankan di kawasan perairan pantai dan balik hari. Manakala aktiviti *sport fishing* yang diadakan oleh kelab-kelab tertentu pula akan dijalankan di kawasan perairan laut dalam dan berada lama di laut. Pada masa kini, aktiviti *sport fishing* telah dipertandingkan di peringkat antarabangsa dalam pelbagai kategori yang menawarkan hadiah-hadiah lumayan kepada setiap pemenang.

Whales watching merupakan satu lagi aktiviti pelancongan maritim yang menarik dan unik kerana aktiviti dilakukan untuk melihat dan memerhati *whales* hidup di persekitaran semulajadinya. Sebelum ini, *whales* merupakan sejenis haiwan yang sering diberi gambaran dan momokkan yang menakutkan. *Whales* dianggap sebagai haiwan terbesar yang ganas dan menjadi musuh kepada hidupan lain. Bagaimanapun usaha mempromosi dan melakukan aktiviti *whales watching* telah memberikan realiti sebaliknya, di mana *whales* merupakan haiwan yang mudah dijinakkan dan mudah berinteraksi dengan manusia. Bagi melakukan aktiviti *whales watching*, para pelancong akan dibawa ke tengah lautan yang menjadi habitat haiwan ini dengan menggunakan kapal pelancong yang dilengkapi pelbagai kemudahan dan peralatan keselamatan.

Memandangkan *whales* adalah spesis haiwan yang diancam kepupusan dan sukar untuk dibiakkan, menyebabkan aktiviti di atas menjadi popular dan mendapat sambutan yang menggalakkan daripada para pelancong. Secara keseluruhannya, pada tahun 1994, aktiviti ini telah berjaya menarik perhatian lebih kurang 5.4 juta pelancong dan telah mendatangkan keuntungan melebihi US\$500 juta.²¹ Pelbagai spesis *whales* mula diperkenalkan seperti *sperm whales*, *killer whales*, *bottlenose*, *dusky*, *spinner*, *common* dan *hector's dolphins*.²² Disebabkan kejinakan haiwan ini, aktiviti yang melibatkan interaksi dengan *whales* turut diperkenalkan, misalnya memberi makanan kepada *whales* dan berenang bersama *whales*.²³

AKTIVITI PELANCONGAN MARITIM DI MALAYSIA

Aktiviti pelancongan maritim di Malaysia mempunyai perbezaan dengan aktiviti pelancongan maritim antarabangsa. Perbezaan ini dapat dilihat melalui aktiviti pelancongan maritim yang dilakukan oleh pelancong tempatan dan pelancong asing. Dalam meneliti aktiviti pelancongan maritim di Malaysia, tumpuan akan diberikan kepada aktiviti pelancongan maritim di pulau sahaja. Ini disebabkan, aktiviti pelancongan maritim melalui kapal pesiaran di Malaysia masih di tahap

awal. Dalam pada itu, industri kapal pesiaran di Malaysia didominasi oleh syarikat-syarikat asing dan negara ini hanya menjadi laluan serta persinggahan kapal-kapal pesiaran dari seluruh dunia. Tempat-tempat persinggahan kapal-kapal pesiaran utama antaranya termasuklah Pelabuhan Klang, Melaka, Pulau Langkawi, Pulau Pinang, Pulau Redang dan Pulau Tioman.

Semua aktiviti pelancongan di atas kapal pesiaran mewah bertujuan untuk memenuhi citarasa warga antarabangsa. Dalam hal ini, pelancong-pelancong Malaysia yang beragama Islam akan merasa terpinggir kerana sebahagian daripada aktiviti yang dijalankan bertentangan dengan amalan dan akidah Islam. Oleh kerana aktiviti pelancongan di kapal pesiaran mewah yang lalu dan singgah di Malaysia hampir sama dengan yang dilakukan oleh lain-lain kapal pesiaran mewah antarabangsa, maka tulisan ini tidak akan membincangkan kegiatan pelancongan kapal pesiaran di Malaysia.

AKTIVITI PELANCONGAN MARITIM DI MALAYSIA

Aktiviti pelancongan maritim di pulau yang paling popular adalah berkelah dan mandi laut. Biasanya aktiviti berkelah dan mandi laut dilakukan di tepi-tepi pantai yang mempunyai pohon-pohon seperti pohon kelapa dan pohon rhu. Aktiviti ini dilakukan bersama-sama ahli keluarga dan kebiasaannya pelancong yang terlibat pulang hari. Mereka mengunjungi pantai sekitar jam 10.00 pagi hingga jam 5.30 petang. Ini bermakna aktiviti tersebut hanya dilakukan oleh pelancong tempatan yang tinggal di kawasan tidak jauh dari destinasi pelancongan yang dikunjungi. Makanan biasanya dibawa dari rumah dan dijadikan sebagai hidangan makanan tengahari bersama ahli keluarga. Pada hari biasa, pelancong-pelancong yang datang berkunjung ke pantai untuk berkelah merupakan pelancong yang tinggal tidak lebih lima kilometer dari kawasan pantai. Manakala di hujung minggu, secara umum pelancong tempatan yang berkelah di pantai terdiri daripada orang-orang yang tinggal di kawasan tidak melebihi 100 kilometer dari pantai berkenaan.

Ketika berkelah, tidak semua pelancong akan menjalankan aktiviti mandi di laut terutamanya pelancong-pelancong wanita tempatan. Kebiasaannya mereka hanya berjalan-jalan di gigi-gigi air sambil bermain air. Bagi mereka yang mandi di laut, kebanyakannya tidak mengikut amalan mandi laut yang biasa dilakukan oleh pelancong-pelancong profesional. Pelancong-pelancong tempatan biasanya tidak memakai pakaian mandi seperti *swimming trunk* atau *swimming suit*. Kaum lelaki dewasa dan kanak-kanak hanya memakai seluar pendek dan baju T sahaja malah ada pula sebilangannya yang tidak berbaju. Manakala kaum wanita pula, mandi dengan memakai seluar panjang atau kain batik yang dipadankan dengan baju T atau blaus. Sebilangan wanita yang kuat berpegang kepada ajaran Islam, mereka menutup kepala dengan memakai tudung pelbagai warna dan fesyen.

Ketika mandi laut, para pelancong turut melakukan aktiviti berenang dan menyelam. Sebilangan kecil daripada pelancong tempatan yang melakukan aktiviti tersebut memiliki kemahiran berenang dan menyelam. Bagaimanapun mereka tidak

mengikuti kaedah yang betul dan profesional. Dalam pada itu, majoriti pelancong tempatan yang berenang dan menyelam hanya mempunyai pengetahuan yang asas. Dengan kata lain, pelancong tempatan melakukan aktiviti berenang 'secara kampung'. Kebanyakan perenang-perenang kampung ini tidak mempunyai stamina yang cukup. Keadaan ini menyebabkan mereka cepat merasa letih dan lapar. Oleh itu, mereka memerlukan makanan dan minuman yang banyak sebaik sahaja lepas berenang.

Bagi pelancong tempatan yang langsung tidak tahu berenang dan menyelam, mereka hanya berendam dalam air separas dada. Di kawasan yang berkedalaman melebihi paras dada, para pelancong ini akan menggunakan bantuan pelampong. Keadaan ini menyebabkan terdapatnya kedai-kedai menjual dan menyewa pelampong dan boya di pantai. Bagi menambah kerian, pertandingan menyelam turut diadakan. Ketika menyelam, para peserta akan memicit hidung bertujuan supaya dapat bertahan lebih lama. Selain pertandingan menyelam dan berenang, aktiviti-aktiviti yang 'direka' sendiri oleh pelancong turut dilakukan seperti acara melambung dan merebut bola plastik di dalam air secara beramai-ramai, mandi dan menyelam sambil meletakkan anak kecil di atas bahu, berkejar-kejaran di antara satu sama lain, membuat bentuk 'itik' dengan kain batik dan sebagainya.

Satu amalan yang biasa dilakukan oleh pelancong antarabangsa tetapi tidak dilakukan oleh pelancong-pelancong tempatan ialah menyapu krim pelindung kulit (*sun block*) sebelum berenang di laut. Bagi pelancong tempatan, amalan menyapu krim pada kulit sebelum berenang adalah dianggap luar biasa. Malah majoriti daripada pelancong tempatan menganggap amalan tersebut sebagai perbuatan 'mengada-ngada' yang ingin meniru pelancong-pelancong asing.

Setelah puas mandi, berenang, berendam atau bermain-main air laut, pelancong tempatan akan naik ke pantai dalam keadaan pakaian yang masih basah untuk menikmati bekalan makanan yang dibawa dari rumah masing-masing. Hidangan yang dibawa biasanya terdiri daripada nasi lemak, nasi berlauk, pelbagai jenis mee, roti dan kuih-muih. Turut juga dibawa air minuman dan buah-buahan. Makanan dan minuman yang dibawa biasanya dimasak sendiri oleh pelancong berkenaan terutamanya kaum wanita. Hidangan akan disajikan di atas tikar yang juga dibawa dari rumah dan dimakan bersama ahli keluarga. Sebaik sahaja selesai menikmati makanan, sebilangan pelancong terutamanya kaum lelaki akan menghisap rokok. Selepas berehat seketika, pelancong tempatan ini akan turun semula ke laut untuk mandi dan berenang. Aktiviti yang sama ini akan diulang hinggalah hari menjelang petang.

Aktiviti berkelah dan mandi laut di Malaysia merupakan aktiviti bermusim. Hal ini disebabkan pelancong-pelancong tempatan cenderung untuk pergi berkelah atau mandi laut pada musim-musim tertentu, terutamanya musim cuti sekolah. Satu pemandangan biasa pada musim cuti sekolah, didapati bas-bas yang membawa rombongan akan kelihatan di sepanjang jalan pinggir pantai. Pelancong-pelancong tempatan yang berkelah secara rombongan biasanya terdiri daripada murid-murid sekolah, para remaja atau orang-orang dewasa. Aktiviti pelancongan maritim di

Malaysia yang bersifat bermusim, menyebabkan pengusaha-pengusaha tempat penginapan, restoran makan laut, syarikat-syarikat pengangkutan, agensi-agensi pelancongan dan lain-lain membuat penyesuaian kadar bayaran perkhidmatan dan harga barangan mengikut musim. Misalnya pada musim cuti sekolah harga sewa hotel, tambang pengangkutan dan harga makanan akan meningkat hingga melebihi 50% daripada kadar biasa. Sebaliknya di luar musim, kadar di atas telah diturunkan melalui penawaran pelbagai potongan sehingga kurang daripada 70% harga asas.

Destinasi-destinasi pelancongan maritim di Malaysia kebanyakannya sesuai untuk melakukan aktiviti *scuba diving*. Kegiatan berskuba turut dilakukan oleh pelancong-pelancong tempatan. Di Malaysia, semua pulau yang diiktiraf dan dibangunkan sebagai destinasi pelancongan maritim oleh pihak kerajaan menyediakan pusat-pusat menyelam (*divers course*). Antaranya termasuklah Pulau Perhentian, Pulau Redang, Pulau Tioman, Pulau Langkawi, Pulau Layang-layang dan Pulau Pangkor. Sila lihat Jadual 2. Pusat-pusat menyelam menyediakan pelbagai kemudahan dan pembelajaran bagi pelancong yang berminat untuk mendapatkan sijil bagi melakukan aktiviti menyelam. Kursus-kursus yang ditawarkan terdiri daripada *Scuba Diver, Advanced Scuba Diver, Rescue Diver, Medic First Aid, Divemaster, Nitrox/EAN, DAN 02 Provider* dan *Easy Scuba Entry*. Setiap peringkat pembelajaran akan dikenakan bayaran yuran yang tinggi. Oleh yang demikian tidak ramai pelancong tempatan yang sanggup untuk belajar teknik *scuba diving*. Dalam pada masa yang sama, aktiviti *scuba diving* dianggap sebagai satu aktiviti profesional yang hanya dilakukan oleh orang-orang tertentu.

Satu ciri yang jelas, pelancong-pelancong tempatan yang memiliki sijil menyelam lebih berminat untuk menjadi juru selam atau pengusaha pusat-pusat menyelam. Sijil yang diperolehi tidak digunakan untuk berekreasi sebaliknya digunakan untuk menjalankan perniagaan.

Selain *scuba diving*, *snorkeling* juga dilakukan oleh pelancong-pelancong tempatan. *Snorkelling* tidak memerlukan modal yang besar dan kemahiran yang tinggi. Di Malaysia, pelancong-pelancong tempatan sama ada lelaki atau perempuan akan menggunakan *mask snorkel* tetapi tidak dipadankan dengan pakaian yang sesuai semasa melakukan aktiviti *snorkelling*. Misalnya kaum wanita akan memakai seluar panjang dan baju T. Sebilangannya pula memakai tudung kepala. Sementara itu, kaum lelaki hanya memakai seluar pendek dan baju T atau singlet.

Satu yang agak luar biasa ialah aktiviti *snorkelling* yang dilakukan oleh pelancong-pelancong tempatan dengan memakai jaket keselamatan. Ini terjadi kerana kebanyakan mereka berada di tahap ingin mencuba kegiatan bersnorkel dan majoriti mereka tidak pandai berenang. Peralatan yang digunakan untuk bersnorkel juga adalah peralatan yang disewa. Ini kerana sebilangan besar mereka, bersnorkel merupakan pengalaman pertama.

Aktiviti *sport fishing* menjadi pilihan utama bagi pelancong-pelancong tempatan yang gemar kepada aktiviti memancing dan yang suka menikmati keindahan serta kedamaian alam semula jadi. Sebagaimana *sport fishing* di peringkat antarabangsa, di Malaysia *sport fishing* juga dibahagikan kepada dua kategori iaitu

Jadual 2: Destinasi Menyelam Yang Terkenal Di Malaysia

Negeri	Destinasi
Kedah	Pulau Payar, Pulau Segantang, Pulau Langkawi, Pulau Kaca, Pulau Lembau
Perak	Pulau Pangkor
Johor	Pulau Rawa, Pulau Besar, Pulau Hijung, Pulau Aur, Pulau Sibul, Pulau Tengah, Pulau Peranggi, Pulau Tinggi, Pulau Bernala
Terengganu	Pulau Perhentian, Pulau Redang, Pulau Tenggol, Pulau Kapas
Pahang	Pulau Tioman
Sabah	Pulau Mabul, Pulau Tiga, Tunku Abdul Rahman Park, Pulau Layang-Layang, Pulau Rusukan Kecil, Pulau Rusukan Besar, Pulau Kura, Pulau Papan
Sarawak	Pulau Talang Besar, Pulau Talang Kecil

Sumber: Diubahsuai daripada "Marine Parks MALAYSIA", Department of Fisheries Malaysia, Ministry of Agriculture dan <http://.tourism.gov.my./report/statistics.htm>

perairan pinggir pantai dan laut dalam. Satu perkara yang lazim dilakukan oleh pusat-pusat pelancongan maritim di Malaysia ialah menyediakan kemudahan memancing seperti sewa peralatan memancing, bot dan umpan serta pemandu bot pancing yang berpengalaman dalam mencari lokasi-lokasi memancing yang sesuai. Misalnya di Pulau Perhentian, lubang-lubuk utama yang dikenalpasti termasuklah Teluk Dalam, Teluk Pauh dan Teluk Gua Buaya.

Bagi menarik lebih ramai pelancong tempatan menyertai aktiviti *sport fishing* pengusaha-pengusaha tempat penginapan dan pusat memancing juga menganjurkan pertandingan-pertandingan yang menyediakan hadiah-hadiah lumayan untuk kedua-dua kategori. Pelancong tempatan kebanyakan mereka terlibat dalam kategori perairan pinggir pantai sesuai dengan kemampuan kewangan mereka.

Memandangkan aktiviti *whales watching* tidak terdapat di destinasi-destinasi pelancongan maritim di Malaysia, maka satu aktiviti yang hampir sama turut dikomersialkan oleh Kementerian Kebudayaan dan Pelancongan Malaysia iaitu *turtle watching* atau melihat penyu. Penyu merupakan sejenis reptilia yang unik. Di seluruh dunia, hanya terdapat tujuh spesis penyu dan empat daripadanya telah mendarat dan bertelur di pantai Malaysia.²⁴ Empat spesis penyu yang mendarat di Malaysia ialah Penyu Belimbing (*Dermochelys coriacea*), Penyu Karah atau Sisik (*Eretmochelys imbricata*), Penyu Agar (*Chelonia mydas*) dan Penyu Lipas (*Lepidochelys olivacea*). Berdasarkan Jadual 3, dua spesis penyu yang menghadapi ancaman kepupusan paling serius ialah Penyu Belimbing dan Penyu Karah.

Lokasi-lokasi penyu mendarat di Malaysia ialah di pantai Terengganu, Pahang, Johor, Melaka, Perak, Pulau Pinang, Kedah, Sabah dan Sarawak. Musim pendaratan penyu di Malaysia ialah pada bulan Jun hingga September setiap tahun yang merupakan waktu penyu bertelur. Kejinakan penyu dan statusnya sebagai haiwan yang menghadapi ancaman kepupusan telah menyebabkan aktiviti ini menjadi penting dan mendapat sambutan yang menggalakkan.

Para pelancong tempatan gemar melihat penyu bertelur. Penyu mendarat untuk bertelur pada waktu malam, ini menyebabkan seorang pemandu pelancong diperlukan bagi menunjukkan tempat-tempat yang biasa penyu bertelur. Pelancong-pelancong tempatan yang hadir akan mengelilingi penyu sebaik sahaja penyu mendarat ke pantai. Perkara-perkara yang menjadi daya tarikan pelancong tempatan ini ialah melihat penyu mengorek lubang untuk bertelur, penyu akan mengalirkan air mata ketika bertelur dan menimbus lubang tempat bertelur sebelum berenang semula ke laut. Sesetengah pelancong akan mengambil kesempatan bergambar dengan cara duduk di atas belakang penyu berkenaan. Dalam pada itu, terdapat juga sebilangan pelancong yang nakal akan mencuri beberapa butir telur penyu. Selain menonton penyu bertelur, sebilangan pelancong tempatan yang menjalankan aktiviti berenang, *scuba diving* dan *snokerlling* juga berpeluang untuk berenang bersama-sama penyu di lokasi-lokasi yang telah dikenalpasti.

Satu lagi aktiviti pelancongan maritim di Malaysia yang diminati oleh pelancong sama ada tempatan atau asing ialah pertunjukan kebudayaan (*culture show*). Pertunjukan kebudayaan kebiasaannya diadakan di hotel-hotel atau resort-

Jadual 3: Statistik Pendaratan Penyu Di Semenanjung Malaysia, 1991-1997

Jenis	Tahun						
	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Belimbing	207	232	65	213	38	76	44
Agar	5865	1983	3827	2410	3513	2260	3327
Lipas	126	80	109	56	38	43	18
Karah	396	366	343	265	262	352	368

Sumber: Jabatan Perikanan Malaysia, Kementerian Pertanian Malaysia.

resort mewah dan dipersembahkan pada waktu malam. Corak persembahan yang dipertontonkan kepada pelancong lebih kepada tarian dan nyanyian kebudayaan sesuatu bangsa di Malaysia. Pertunjukan yang diiringi *live band* ini turut memberi peluang kepada para pelancong yang ingin menunjukkan bakat menyanyi dan menari bersama-sama artis-artis yang membuat persembahan. Pertunjukan kebudayaan diadakan bukan sahaja bertujuan untuk mempromosi perkhidmatan yang menarik di hotel atau resort berkenaan malah memperkenalkan budaya masyarakat Malaysia.

Sebilangan pelancong tempatan mengunjungi destinasi pelancongan kerana ingin menikmati keenakkan makanan laut di restoran-restoran makanan laut dan ikan bakar. Hidangan tersebut menjadi pilihan kerana pelancong-pelancong tempatan mengemari makanan laut yang segar. Meja-meja makan di restoran makanan laut dan ikan bakar biasanya menghidangkan makanan yang masih berasap, dari asap tersebut mengeluarkan bau yang cukup menyelerakan. Pelancong-pelancong yang berkunjung kebanyakannya menikmati hidangan bersama keluarga atau pasangan masing-masing yang bermula dari jam 7.00 malam hingga 10.00 malam.

Satu amalan biasa yang dilakukan oleh pelancong-pelancong tempatan di pulau ialah membeli-belah produk-produk pelancongan dan perikanan di destinasi tertentu. Selain dijadikan buah tangan ketika pulang, barangan yang dibeli akan dijadikan kenang-kenangan. Oleh yang demikian, kebanyakan produk-produk tempatan seperti baju T dan *key chain* yang dijual mempunyai cap atau gambar-gambar yang menunjukkan sesebuah destinasi pelancongan tertentu. Produk-produk pelancongan lain yang turut digemari oleh para pelancong tempatan, antaranya termasuklah ikan masin, ikan kering, gamat, belacan, cencalok dan barangan perhiasan seperti gubahan kerang-kerangan, kain batik dan barangan kraftangan.

Selain membeli produk-produk pelancongan, para pelancong tempatan juga akan bergambar ketika melakukan aktiviti di destinasi pelancongan tertentu. Semasa bergambar, pelancong-pelancong tempatan akan menunjukkan pelbagai gaya yang boleh menonjolkan diri mereka di dalam foto yang diambil. Keadaan ini berbeza dengan pelancong-pelancong antarabangsa yang lebih menitikberatkan keindahan alam semulajadi apabila mengambil foto-foto di sesebuah destinasi pelancongan. Oleh yang demikian, pelancong-pelancong antarabangsa ini menggunakan kamera berteknologi tinggi untuk menghasilkan foto yang berkualiti. Sedangkan pelancong-pelancong tempatan hanya menggunakan kamera poket yang sekadar menghasilkan gambar mereka.

Kecantikan dan keindahan destinasi pelancongan maritim pulau di Malaysia menjadi daya tarikan kepada pelancong-pelancong tempatan. Pada masa kini, banyak syarikat-syarikat pelancongan yang memberi tajaan dalam bentuk pakej-pakej pelancongan ke pulau-pulau peranginan tertentu. Pakej-pakej pelancongan tersebut dijadikan hadiah-hadiah yang akan ditawarkan dalam sesuatu pertandingan sama ada yang disiarkan dalam media cetak atau media elektronik sebagai usaha mempromosi. Kebiasaannya, destinasi yang sering dijadikan hadiah utama kepada

pemenang ialah Pulau Tioman, Pulau Langkawi, Pulau Pangkor dan Pulau Redang.

Oleh kerana pelancongan maritim di Malaysia adalah bermusim, adakalanya sesebuah kawasan pelancongan itu tidak dapat menampung pelancong-pelancong yang datang berkunjung. Kunjungan pelancong yang terlalu ramai pada satu-satu musim tertentu telah menyebabkan banyak berlakunya kejadian-kejadian yang tidak bermoral dan merosakkan alam sekitar. Bagi menjamin kesinambungan destinasi-destinasi pelancongan maritim di Malaysia, kerajaan telah mengadakan undang-undang untuk mengawal kawasan pelancongan yang diletakkan di bawah Pelan Ekopelancongan Kebangsaan Malaysia. Dalam pelan tersebut penyediaan Garis Panduan bagi Taman Laut dan Pulau telah dibuat bagi menetapkan kegiatan yang dibenar atau dilarang dilakukan oleh para pelancong. Pelaksanaan Garis Panduan bagi Taman Laut dan Pulau di Malaysia melibatkan sebanyak 38 buah pulau.²⁵ Aktiviti-aktiviti yang dibenarkan dan yang dilarang di bawah Garis Panduan bagi Taman Laut dan Pulau di Malaysia dapat dilihat pada Jadual 4.

Selain itu, Pelan Ekopelancongan Kebangsaan Malaysia turut membuat penetapan Garis Panduan bagi Kawasan Pantai. Hal ini bertujuan untuk memelihara kepentingan pantai. Kepentingan pantai sebagaimana yang dinyatakan dalam Garis Panduan bagi Kawasan Pantai adalah:

“Pantai ialah aset untuk kegunaan bersama oleh orang awam. Tindakan undang-undang tidak boleh melarang orang awam daripada memasuki kawasan pantai. Pantai merupakan tempat bertelur untuk pelbagai jenis penyu laut dan muara, serta beberapa spesies burung pinggir laut. Sesetengah kawasan pantai dijadikan tempat tambatan bagi bot-bot menangkap ikan. Terdapat pantai-pantai tertentu yang sangat penting untuk pelancongan beramai-ramai atau sebagai tempat peranginan.”²⁶

Aktiviti pelancongan maritim di kawasan pantai yang dibenarkan dan dilarang dapat dilihat dalam Jadual 5.

Berdasarkan kedua-dua Garis Panduan di atas, memperlihatkan usaha kerajaan Malaysia untuk menjaga persekitaran marin yang dianggap aset penting ke arah pembangunan ekopelancongan maritim di samping mengurangkan impak negatif ke atas alam sekitar.

KESIMPULAN

Malaysia walaupun dikelilingi oleh laut dan ditaburi dengan pulau-pulau yang indah, namun begitu perkembangan pelancongan maritim di negara ini masih belum setanding atau setaraf dengan pelancongan maritim antarabangsa. Ini disebabkan pelancongan maritim di negara ini masih belum dibangunkan sepenuhnya dan pada masa yang sama terdapat beberapa faktor yang melembabkan perkembangannya.

Jadual 4: Kegiatan Di Dalam Taman Laut

Kegiatan Yang Boleh Dibenarkan Kepada Para Pelancong	Kegiatan Yang Tidak Boleh Dibenarkan Kepada Para Pelancong
Menyelam skuba dan bersnorkel	Bermain Jetski
Berenang	Memandu bot kuasa tinggi
Fotografi	Meluncur air
Berkano	Memancing

Sumber: "Pelan Ekopelancongan Kebangsaan Malaysia, Garis Panduan No. 3, Taman Laut dan Pulau", Kementerian Kebudayaan, Kesenian dan Pelancongan Kerajaan Malaysia, 1997.

Jadual 5: Kegiatan Di Kawasan Pantai

Kegiatan Yang Boleh Dibenarkan Kepada Para Pelancong	Kegiatan Yang Tidak Boleh Dibenarkan Kepada Para Pelancong
Berenang	Meluncur jet di kawasan larangan
Menyelam	Meluncur air di kawasan larangan
Bersnorkel	Memandu bot kuasa tinggi
Berjemur	Unggun api
Kegiatan sukan pantai waktu siang	-

Sumber: "Pelan Ekopelancongan Kebangsaan Malaysia, Garis Panduan No. 9, Kawasan Pantai", Kementerian Kebudayaan, Kesenian dan Pelancongan Kerajaan Malaysia, 1997.

Pelancongan maritim melalui kapal pesiaran berkemungkinan besar tidak akan berkembang dengan baik disebabkan selain daripada kos yang tinggi, aktiviti-aktiviti yang dianjurkan dalam kapal tersebut bercanggah dengan amalan hidup orang-orang Islam. Kegiatan berjudi, minum minuman keras, berfoya-foya dengan bukan muhrim, *body massage* dan perkhidmatan seks yang ditawarkan dalam kapal pesiaran mewah adalah dilarang dalam Islam.

Malaysia, walaupun dikurniai dengan pulau-pulau yang indah namun begitu kebanyakannya terletak di perairan yang jauh dari pusat tumpuan penduduk. Untuk mengunjungi pulau-pulau tersebut akan melibatkan kos yang tinggi, yang hanya termampu oleh sebilangan kecil penduduk. Ini bermakna pulau-pulau tersebut hanya akan dikunjungi oleh golongan mewah sahaja. Sementara itu, pulau-pulau yang berhampiran dengan pusat tumpuan penduduk tidak menjadi tarikan penduduk setempat. Ini disebabkan penduduk luar bandar menganggap keindahan pulau adalah sebahagian daripada hidup mereka dan tidak pernah melihatnya sebagai satu destinasi pelancongan maritim. Pulau-pulau hanya dihargai sebagai destinasi pelancongan maritim oleh penduduk bandar dan pelancong-pelancong asing. Dengan yang demikian, pola kadar kunjungan ke destinasi pelancongan maritim amat dipengaruhi oleh ciri-ciri kependudukan urban. Ini menyebabkan pulau-pulau menerima tetamu yang lebih ramai pada hujung minggu, hujung bulan, hujung tahun, musim cuti sekolah dan pada hari-hari perayaan tertentu.

Kehadiran pelancong yang bermusim ini mendesak pihak pengusaha hotel, resort, chalet, syarikat-syarikat pengangkutan, peniaga makanan, pakaian dan produk pelancongan mengamalkan dengan baik teori permintaan dan penawaran. Mereka akan menaikkan harga setinggi yang mungkin di musim pelancongan dan merendahkan harga semunasabah yang boleh di luar musim pelancongan. Mereka harus mahir dalam pertimbangan ini. Pengusaha yang kurang modal, kemahiran dan pengalaman biasanya tidak dapat bertahan dan terpaksa gulung tikar sebelum tiba musim pelancongan yang akan datang. Keadaan seperti ini tidak atau jarang berlaku pada pelancongan maritim antarabangsa kerana pengusaha-pengusaha pelancongan di peringkat antarabangsa mempunyai modal, kemahiran, pengalaman dan yang terlebih penting jaringan perniagaan global yang mampu memastikan kehadiran pelancong-pelancong secara berterusan.

Untuk mencapai maksud di atas pengusaha pelancongan tidak beroperasi secara bersendirian, tetapi mereka bergabung, bersatu dan berpadu dalam syarikat-syarikat multi nasional yang berkemahiran dalam menguruskan kegiatan pelancongan. Mereka menguasai dari peringkat promosi lokasi pelancongan melalui media elektronik, melatih pengunjung-pengunjung pulau melalui latihan, kursus dan pensijilan antarabangsa *scuba diving, snorkelling, surfing, sailing, yatching*; penyediaan perkhidmatan pengangkutan, penginapan, hinggalah kepada perkhidmatan hiburan dan peribadi. Pengusaha-pengusaha Malaysia adalah terlalu kecil untuk bersaing dengan mereka dan jalan untuk mencapai kejayaan adalah 'melayakkan diri untuk diterima masuk sebagai salah seorang daripada ahli tetap jaringan organisasi pelancongan dunia'.

NOTAHUJUNG

- ¹ Sila lihat Alister Mathieson, Geoffery Wall (edit), **Pelancongan : Impak Ekonomi, Fizikal dan Sosial**, terjemahan Abdul Kadir Hj. Din, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur, 1991, hlm. 1.
- ² Sila lihat Mohd. Nizam Basiron, "Marine Tourism Industry - Trends and prospects", The MIMA Bulletin, Volume 1/98, hlm. 3.
- ³ Sila lihat "Malaysia Tourism Statistical Highlights 1998", Research Divison Malaysia Tourism Promotion Board, Ministry of Culture, Arts and Tourism.
- ⁴ Ibid.
- ⁵ Ibid.
- ⁶ Ibid.
- ⁷ Sila lihat Alister Mathieson, Geoffery Wall (edit), **Pelancongan : Impak Ekonomi, Fizikal dan Sosial**, hlm. 33.
- ⁸ Untuk penjelasan lanjut bagi setiap kategori motivasi pelancong, sila rujuk **Ibid**.
- ⁹ Sila lihat Mark Orams, **Marine Tourism, Development, Impacts and Management**, Routledge, London and New York, 1999, hlm. 4.
- ¹⁰ **Ibid.**, hlm. 9.
- ¹¹ Sila lihat Mohd. Nizam Basiron, "Marine Tourism Industry", hlm. 3.
- ¹² Ibid.
- ¹³ Ibid.
- ¹⁴ Ibid.
- ¹⁵ Sila lihat Mark Orams, **Marine Tourism**, hlm. 24.
- ¹⁶ Sila lihat "Destinations", Norwegian Cruise Line Limited, 2001 dalam <http://www.ncl.com/destinations/index.htm>, hlm. 1.
- ¹⁷ Sila lihat Mohd. Nizam Basiron, "Marine Tourism Industry", hlm. 3.
- ¹⁸ Ibid.
- ¹⁹ Aktiviti *scuba diving* sebelum ini dilakukan dengan cara *skin diving* yang bergantung kuat kepada kekuatan paru-paru dan keupayaan fizikal seseorang penyelam. Dengan bantuan *apparatus*, aktiviti menyelam pada masa kini dapat dilakukan lebih lama sehingga kira-kira 50 hingga satu jam 30 minit dengan kedalaman 30 meter ke dasar laut.
- ²⁰ Untuk melakukan aktiviti *scuba diving*, seseorang itu perlu memasuki kursus di pusat-pusat latihan menyelam yang menyediakan pelbagai kursus pembelajaran secara teori dan praktikal. Kebiasaannya kursus *scuba diving* meliputi kursus seperti *Scuba Diver*, *Advanced Scuba Diving*, *Master Scuba Diving*, *Scuba Rescue Diver*, dan *Specialty Diver*. Setelah lulus di peringkat teori dan praktikal, sijil menyelam yang telah disahkan oleh *Professional Association of Diving Instructors (PADI)* dan *National Association of Underwater Instructors (NAUI)* akan diberikan kepada peserta. Sijil ini sah digunakan di

seluruh dunia.

²¹ Sila lihat Mark Orams, **Marine Tourism**, hlm. 27.

²² **Ibid.**, hlm. 28.

²³ **Ibid.**

²⁴ Jabatan Perikanan Malaysia, Kementerian Pertanian Malaysia.

²⁵ Sila lihat “Pelan Ekopelancongan Kebangsaan Malaysia, Garis Panduan No. 3, Taman Laut dan Pulau”, Kementerian Kebudayaan, Kesenian dan Pelancongan Kerajaan Malaysia, 1997.

²⁶ Sila lihat “Pelan Ekopelancongan Kebangsaan Malaysia, Garis Panduan No. 9, Kawasan Pantai”, Kementerian Kebudayaan, Kesenian dan Pelancongan Kerajaan Malaysia, 1997.